

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ-ԹԻԻՐՔԵՐԻ ԿՈՉԸ

Արդ-իւլ-Համիդի սպանութեան փորձից լաւագոյն առիթ չէր կարող լինել Երիտասարդ-թիւրքերի համար Սուլթանի և նրա ըէֆեմի բիւրաւոր չարագործութիւնները մի անգամ ևս ամբողջ աշխարհի առաջ մերկացնելու Ու «Կարմիր Սուլթանի» կամ Գլադստոնի խօսքերով՝ «Մեծ մարդասպանի» գլխին շանթեր սկսեցին տեղալ Երիտասարդ-թիւրքերը, որոնց շարքում իր ուժգնութեամբ ամենից աւելի աչքի էր ընկնում դոկտ. Արդուլլահ Ջէվդէթ բէյ, «Իշթիհատի» խմբագիրը։ Երիտասարդ-թիւրքիայի մի ուրիշ հատուածը՝ նրանք՝ որ համախմբուած են «Հուրրիյէթ»—Ազատութիւն—լրագրի շուրջը, հրապարակ է իջնում անա դատապարտելու հարար սուլթանական բռնութիւնները։ «Հուրրիյէթ»-ի կուսակցութեան նախագահը՝ Մուխլիս Սէլամի, եւրոպական մամուլի բոլոր օրգաններին ուղղել է հետեւեալ կոչը, որ քաղելով Pro Armenia-ից՝ ներկայացնում ենք մեր ընթերցողներին, իբրեւ մի հետաքրքիր և բնորոշ դոկումենտ։

ՀՈՒՐՐԻԻՅԷԹ

Օսմանեան Հայրենասէր Ընկերութիւն

Կենտրոնատեղի.

Կ. Պոլիս

Մասնաճիւղեր

1905, Կ. Պոլիս օգոստ. 20-ին։

Պարիզում, Լոնդոնում,

ժընէվում, Գահիրէում

Պարոն խմբագիր.

Այն խռովութիւնների հանդէպ, որ սիրում է ցանել մեր դժբաղդ երկրի բռնակալ վեհապետը՝ Կայսրութեան այլեւ այլ ազգաբնակչութիւնների մէջ, որոնք գիտէ թէ հաւասարապէս աւտում են իր զարդելի ուժովը, մանաւանդ այն սխտեմատիկ գըրգուռների հանդէպ, որոնց դիմում էնա Մայրաքաղաքի ստրուկ մամուլի միջոցով՝ ազգի տգէտ դասակարգի միջև օտարակերութիւնն ու ֆանատիկական ոգին բորբոքելու համար—մենք մեր պարտականութիւնն ենք համարում ներկայացնել իրանց իսկական գոյնով՝ յուլիս 22-ի պայթումի հետ կապուող փաստերը, նրանց բնաւորութիւնը, մերկացնելով միևնոյն ժամանակ

քաղաքակիրթ աշխարհի առաջ այն ոճրագործ ջանքերը, որ նա գործ է դնում վերանորոգելու համար մարդկային այն սարսափելի նախճիրները, որոնց շնորհիւ նրա թագաւորութիւնը ստացել է արդէն ամենաախոյր հռչակը:

Երկրի ինտելիգենտ դասակարգերի՝ ժամանակակից պատմութեան ընթացքում իսպառ չտեսնուած ամենաջախջախիչ բոնապարտութեան դէմ մղած անհաւասար կռուի հետևանքով՝ եթէ շատ յարգելի պատճառներ թոյլ չտուեցին այդ հերոսական գործողութեան հեղինակներին այժմանից և եթ հռչակել թէ իրանք էին փորձի կատարողները, եթէ օսմանեան լիբերալիզմի գերագոյն շահերը պահանջում են, որ Սուլթանի ոստիկանութիւնը շարունակէ թափառել հետախուզութիւնների և հնթադրութիւնների լաբիրինթոսի մէջ, որոնք միանգամայն անդամալուծում են նրա գործունէութիւնը, յամենայն դէպս անկարելի է ուրանալ, որ այդ խիզախ փորձը անվիճելի պայթուցիկ էր այն զայրոյթի, որ բորբոքում է, հաւասար ուժգընութեամբ, Կայսրութեան այլևայլ ժողովուրդները, և որը կարող է խաղաղուել միմիայն այն դէպքում, երբ կը հաստատուեն այնպիսի կարգեր, որոնք ժողովուրդների ճակատագիրը կը դնեն իրանց սեփական ձեռքի մէջ: Իր յղացումով՝ ինչպէս և իր գործադրութեամբ, այդ արի շահատակութիւնը՝ հարազատ թարգմանն է հանդիսանում այն բարեբար համերաշխութեան, որ սրտանց հաւատում ենք, պիտի տապալէ հիմնովին այն որդնոտ ուժիմի շէնքը, որ արժանի է միայն բարբարոս ժամանակների և որը պատրաստում է մի մեծ և փառաւոր Կայսրութեան բարոյական և նիւթական սնանկութիւնը:

Մահմեդական, քրիստոնեայ կամ հրէայ, բոլոր օսմանցիները միացած են համեղական բռնակալութեան դէմ մղած կրուում: Ամենքը ընդունում են իրանցից պահանջուած զոհողութիւնների բաժինը, և երբ ժամը հնչէ, ոչ ոք պիտի փախչի պատասխանատուութիւնիցը այն ձեռնարկութիւնների՝ որ թելադրում է մարդկային պարտականութիւններից ամենանուրազկանը—աշխատել նուաճելու այն բնական իրաւունքները, որ տալիս են իրան խորհող էակի յատկութիւնն ու արժանապատուութեան զգացումը:

Ամենաանկեղծ սուգի զգացումով համակուած սրտով է, որ օսմանեան լիբերալները մատուցանում են իրանց յարգանքը այն դժբաղդ և անմեղ զոհերի յիշատակին, որոնց հարուածեց կոյր բաղդը այն հարուածով, որ ուղղուած էր դարշելի բոնակալի դէմ, որը վաղուց իվեր գցուած է արդէն մարդկութեան շարքից դուրս: Այդ զոհերը գնացին ստուարացնել թիւը այն բիւ-

բաւոր դժբաղդների, ամեն ցեղից և ամեն կրօնից, որ գտել են մահը թիարանում, աքսորավայրում, ծովերի յատակում, և կամ որ ընկել են սրով՝ իբրև իղջակէզ՝ իրանց արինը նուիրելով Ելզըզի բռնակալի բորբոքած ատելութիւններին։ Այդ բոլոր արիւնի պատասխանատուութիւնը ժայթքում է նրա վրայ, որին պատմութիւնը կպցրել է. «Կարմիր Սուլթան» մակդիրը և որը յամառելով պահպանել բռնապետական միկնոյն ուժիմը, օրինաւոր է դարձնում քանդումի այդ զարհուրելի միջոցների գործածութիւնը։

Ժողովրդի ինտելիգենտ դասակարգի համար,—իրանց ատելութեան մէջ այնքան սերտօրէն միացած՝—պարտականութիւնը յատակ կերպով գծուած է։ Որքան շատ լինեն զոհերը, նոյնքան լիբերալները պէտք է յամառօրէն շարունակեն հետեւել այն ուղուն, որ ընդգրկել են ազատագրելու համար իրանց գերութիւնից՝ միլիօնաւոր մարդկային էակներ։

Բայց մեր թշնամին չի սահմանափակում մեզ դէմ կռուելով. լիբերալիզմը ջախջախելու իր անկարողութիւնից մոլեգնած՝ նա դիմում է տգէտ դասակարգերի կրքերին և աշխատում է վառել գաղանային կիրքերը, կարծելով, որ այդ է պահով միջոցը ազատարար շարժումը կանգնեցնելու։

Ահա այդ հակամարդկային մեքենայութիւնների վրայ է մանաւանդ, որ մենք ուզում ենք հրաւիրել քաղաքակիրթ աշխարհի ուշադրութիւնը։ Եւրոպան՝ յանուն իր արժանապատուութեան և իր պատուին, պարտաւոր է սանձահարել արինոտ խժոժութիւնները մի գզսելի բռնակալի, որ մինչև իր որջը հալածուած՝ թոյլ է տալիս իրան ամենադաժան հարստահարութիւնները՝ յոխորտանքի մի գերագոյն ճիգով։

Յոյս ունենք, որ մեր կոչը անարձազանգ չի մնայ։

Յանուն ազատութեան և մարդասիրութեան սրբազան սկզբունքների, խնդրում ենք ձեզ, պարոն խմբագիր, որ բարեհաճէք հրատարակել ներկայ կոչը ձեր յարգելի լրագրում, և շտապում ենք մատուցանել ձեզ մեր կանխող շնորհակալութիւնների հետ, մեր բարձր յարգանքի հաւաստիքը։

Ի դիմաց «Հուրիյէթ»-ի՝ նախագահ, Մուխլիս Մէլամի։

Լեզուի և զգացումների լինչ ահագին տարբերութիւն մեր յարգելի Աղայեֆների և Ջէվդէթ բէյերի, Մուխլիս Մէլամների միջև...

Տ. Զաւէն